

POSTANOWIENIE

17 maja 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Dariusz Pawłyszcz

na posiedzeniu niejawnym 17 maja 2024 r. w Warszawie

w sprawie z powództwa M. P. i D. P.

przeciwko Bank S.A. w W.

o ustalenie i zapłatę,

na skutek skargi kasacyjnej Bank S.A. w W.

od wyroku Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z 8 grudnia 2022 r., I ACa 637/22,

1. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania;

2. zasądza od Bank S.A. w W. łącznie na rzecz M. P. i D. P. 5400 (pięć tysięcy czterysta) zł kosztów postępowania kasacyjnego.

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 1 marca 2022 r., I C 564/21, Sąd Okręgowy w Elblągu stwierdził nieważność umowy kredytu z 2008 roku w wysokości 86 805,14 franków szwajcarskich (CHF) i zasądził od pozwanego banku na rzecz powodowych kredytobiorców 99 177,02 zł z odsetkami oraz 20 755,63 CHF tytułem zwrotu rat kredytu zapłaconych przez kredytobiorców.

Zaskarżonym wyrokiem Sąd drugiej instancji oddalił apelację banku. Sąd ten przyjął za własne ustalenia Sądu pierwszej instancji, w tym zawarcie w umowie postanowień o wypłacie sumy kredytu i jego spłacie w złotych, po kursach ustalanych przez pozwany bank w jego tabeli kursowej. Aneks przyznający kredytobiorcom prawo do spłaty także w CHF strony zawarły w 2015 roku.

W wykonaniu umowy kredytobiorcy zapłacili bankowi do kwietnia 2021 r. 99 177,02 zł. i 20 755,63 CHF.

Sąd odwoławczy uznał, że przyznanie bankowi prawa do jednostronnego ustalania kursów przeliczenia zobowiązania wyrażonego w CHF na złote na podstawie art. 385¹ § 1 k.c. nie może wiązać kredytobiorcy wbrew jego woli, niezależnie od sposobu korzystania z tego prawa przez bank oraz wejścia w życie w 2011 roku przepisów umożliwiających kredytobiorcom spłatę kredytu w walucie, w której kredyt został wyrażony. Z kolei skutkiem nieważności przeliczników walutowych jest nieważność w całości umowy kredytu.

Sąd Apelacyjny oddalił zarzut zatrzymania świadczeń zasądzonych przez Sąd Okręgowy do czasu zaoferowania przez kredytobiorców sumy kredytu (zarzut podniesiony przez bank w postępowaniu apelacyjnym na wypadek oddalenia apelacji), gdyż umowa kredytu nie jest umową wzajemną.

Bank wniósł o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania ze względu na:

- 1) wystąpienie w sprawie istotnych zagadnień prawnych:
 - a) czy umowa kredytu jest umową wzajemną;
 - b) czy przeliczniki walutowe ustalone w umowie o zobowiązanie pieniężne wyrażone w jednej walucie i wykonywane w innej walucie określają główne świadczenie zobowiązanego;
 - c) czy w przypadku bezskuteczności klauzuli denominacyjnej umowa kredytu wiąże w pozostałym zakresie (wniosek uzasadniony także rozbieżnościami w orzecznictwie);
 - d) czy kredytobiorca będący stroną umowy kredytu denominowanego do waluty obcej obarczony jest nieograniczonym ryzykiem deprecjacji waluty polskiej, jeżeli na podstawie postanowień umownych obowiązujących od zawarcia umowy przysługuje mu prawo do jednostronnego przewalutowania kredytu na złotowy;
 - e) kiedy staje się wymagalne roszczenie kredytobiorcy o zapłatę sum uiszczonych tytułem spłaty kredytu w wykonaniu nieważnej umowy;
- 2) potrzebę wykładni art. 405 w zw. z art. 410 § 1 i 2 k.c. przez rozstrzygnięcie, czy w przypadku wyrażenia nieważnego zobowiązania w walucie

obcej i wykonaniu w złotych zwrotowi podlega suma wypłacona w złotych, czy suma ta wyrażona w walucie wyrażenia zobowiązania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Na podstawie art. 487 § 2 k.c. umowa wzajemna polega na wymianie świadczeń: jedna strona świadczy na rzecz drugiej, a w zamian otrzymuje świadczenie od drugiej strony umowy. Świadczenia wzajemne powinny być spełniane jednocześnie, chyba że umowa lub ustawa stanowi inaczej (art. 488 § 1 k.c.). Zatem strony mogą postanowić, że jedna ze stron spełnia swoje świadczenie wcześniej, lecz przynajmniej z charakteru świadczeń wzajemnych powinna wynikać możliwość ich jednoczesnego świadczenia. w umowie kredytu nie jest możliwe jednoczesne spełnienie świadczeń stron. Jednoczesna wypłata kredytu i jego spłata pozbawiłoby umowę jakiegokolwiek sensu. Zagadnieniem prawnym uzasadniającym przyjęcie skargi kasacyjnej jest pytanie, na które – ze względu na niejasność prawa lub sytuację nieprzewidzianą w przepisach - możliwe są różne odpowiedzi (podobnie postanowienie SN z 16 lipca 2021 r., IV CSK 143/21) i jedna z nich prowadziłaby do uwzględnienia skargi kasacyjnej. Tymczasem odpowiedzią zgodną z art. 487 § 2 k.c. jest tylko jedna odpowiedź: umowa kredytu nie jest umową wzajemną. Świadczeniami wzajemnymi mogą być tylko świadczenia różnorodnjowe (wyrok SN z 17 marca 2022 r., II CSKP 474/22, OSNC-ZD D/2022, poz. 44). Świadczenia pieniężne mogą być świadczeniami wzajemnymi tylko pod warunkiem, że mają zostać spełnione w różnych walutach (umowa sprzedaży waluty obcej).

Ponadto kwestia wzajemnego charakteru umowy kredytu nie ma wprost znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy. Skarżący bank zarzuca bezpodstawne oddalenie przez Sąd drugiej instancji zarzutu zatrzymania swojego świadczenia, tj. żądanego pozwem zwrotu kredytobiorcom zapłaconych przez nich rat kredytu, do czasu zaofiarowania lub zabezpieczenia przez kredytobiorców zwrotu świadczenia banku, tj. wypłaconego kredytu. Zatem w sprawie istotnym zagadnieniem jest, czy gdy obydwie strony zobowiązane są do spełnienia świadczeń pieniężnych, każdej z nich przysługuje prawo zatrzymania (art. 496 w zw. z art. 497 k.c.). Niezależnie od kwalifikacji umowy kredytu jako wzajemnej lub

niewzajemnej prawo zatrzymania może przysługiwać tylko w przypadku świadczeń różnorodzajowych. Jeżeli obydwie strony są zobowiązane do jednoczesnych świadczeń pieniężnych, stosuje się instytucję potrącenia, jak prawidłowo uznał Sąd odwoławczy.

Bank podniósł zarzut, że nie mógł zabezpieczyć sobie roszczenia o zwrot kapitału przez potrącenie, gdyż oświadczenie o potrąceniu nie może być warunkowe. Tymczasem bank uważa umowę za ważną, a tym samym uważa roszczenia obydwu stron o zwrot świadczeń za nieistniejące. Składający oświadczenie o potrąceniu rzeczywiście nie może uzależnić skuteczności potrącenia od zdarzenia przyszłego i niepewnego, tj. warunku w rozumieniu art. 89 k.c. Jednak złożenie oświadczenia o potrąceniu na wypadek nieważności umowy nie jest oświadczeniem warunkowym w rozumieniu art. 89 k.c. Wyrok ustalający nieważność umowy nie jest wyrokiem konstytutywnym. Przy niepewności co do istnienia określonych wierzytelności każda ze stron może złożyć oświadczenie o potrąceniu oparte na założeniu istnienia wierzytelności. Jeżeli później strony zostaną związane rozstrzygnięciem o nieistnieniu potrąconych wierzytelności (wprost treścią rozstrzygnięcia lub powagą rzeczy osądzonej), oświadczenie o potrąceniu nie wywrze żadnych skutków (wierzytelności nieistniejące nie mogą zostać potrącone). A jeśli ostatecznie strony zostaną związane orzeczeniem o istnieniu wierzytelności, potrącenie jest skuteczne od chwili złożenia oświadczenia o potrąceniu, a nawet od chwili, gdy potrącenie stało się możliwe (art. 499 k.c.), czyli od zapłaty przez kredytobiorcę pierwszej raty kredytu – do wysokości tej raty. Hipotetyczna możliwość złożenia w toku procesu przez kredytobiorcę oświadczenia woli pozostania związanym nieuczciwymi przelicznikami walutowymi nie zmienia tego, że w braku woli utrzymania umowy w mocy należy ją traktować jako nieważną od chwili zawarcia (postanowienie SN z 11 stycznia 2024 r., I CSK 3657/23, uchwała 7 sędziów SN z 20 czerwca 2018 r. III CZP 29/17, OSNC 1/2019, poz. 2).

Skarżący kwestionuje tezę Sądu Apelacyjnego, że przeliczniki walutowe ustalone w umowie kredytu denominowanego określają główne świadczenie zobowiązanego. Zanegowanie tej tezy nie może prowadzić do zasadności skargi

kasacyjnej, gdyż wówczas teza o nieważności tych przeliczników tym bardziej jest uzasadniona, gdyż na podstawie art. 385¹ § 1 zdanie 2 k.c. odpada wymóg sformułowania w sposób niejednoznaczny jako warunek poddania postanowień o przelicznikach ocenie na podstawie kryteriów z art. 385¹ § 1 zdanie 1 k.c.

Rozpoznając wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania Sąd Najwyższy jest związany uchwałą pełnego składu Izby Cywilnej Sądu Najwyższego z 25 kwietnia 2024 r., III CZP 25/22, iż w przypadku niedozwolonych przeliczników umowa kredytu denominowanego jest nieważna w całości (pkt 1 i 2 uchwały).

Skarżący podniósł, że wbrew tezom zaskarżonego wyroku kredytobiorcy nie zostali obarczeni nieograniczonym ryzykiem deprecjacji waluty polskiej, ponieważ mieli umowne prawo do jednostronnego przewalutowania kredytu na złotowy, bez prowizji. Jednak sądy obydwu instancji nie ustaliły, aby takie uprawnienie kredytobiorców zostało zawarte w umowie, a tym samym nie oceniły skutków prawnych tego uprawnienia. Skarżący nie zarzucił naruszenia przepisów postępowania prowadzącego do pominięcia tak istotnego faktu w ustalonym stanie faktycznym. Ponadto z chwilą podjęcia uchwały z 25 kwietnia 2024 r. okoliczność ta przestała być istotna, gdyż do stwierdzenia nieważności umowy kredytu denominowanego wystarczy nieuczciwy charakter przeliczników walutowych i brak w chwili zawarcia umowy prawa do spłaty kredytu w walucie jego wyrażenia. Kwestia dopuszczalności obciążenia ryzykiem walutowym wyłącznie kredytobiorców nie była przedmiotem uchwały.

Skarżący zakwestionował tezę Sądu odwoławczego, że doręczenie bankowi odpisu pozwu spowodowało wymagalność roszczenia kredytobiorców o zwrot zapłaconych rat kredytu, lecz pkt 4 uchwały SN z 25 kwietnia 2024 r. jest konsekwencją tezy, że roszczenia stron nieważnej umowy kredytu o zwrot nienależnych świadczeń stają się wymagalne z chwilą zakwestionowania przez kredytobiorcę ważności umowy.

Nie ma możliwości wykładni art. 405 w zw. z art. 410 § 1 i 2 k.c. w postulowany przez skarżącego sposób, że w przypadku wyrażenia nieważnego zobowiązania w walucie obcej i wykonaniu go w złotych zwrotowi podlega suma wyrażona w walucie wyrażenia zobowiązania. Skarżący nie odróżnia kwestii

obowiązku zwrotu otrzymanego świadczenia od możliwości jego waloryzacji. Skarżący w istocie postuluje waloryzację kredytu wyrażonego w walucie obcej i wypłaconego w złotych, mimo nieważności umowy ustanawiającej waloryzację. Ze względu na nieważność umownej waloryzacji podstawą waloryzacji sumy zwracanej z tytułu nieważności umowy może być tylko art. 358¹ § 3 k.c. Lecz art. 358¹ § 4 wyklucza waloryzację na rzecz przedsiębiorcy, jeżeli świadczenie pozostaje w związku z prowadzeniem przedsiębiorstwa. Skarżący nie wniósł o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania ze względu na zagadnienie, czy roszczenia wynikłe z nieważności umowy zawartej w związku z prowadzeniem przedsiębiorstwa także pozostają w związku z prowadzeniem przedsiębiorstwa. Innymi słowy: czy zawieranie nieważnych umów jest prowadzeniem działalności gospodarczej.

Biorąc powyższe pod uwagę Sąd Najwyższy na podstawie art. 398⁹ k.p.c. oddalił wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania.

Na podstawie art. 98 k.p.c. powodowi przysługuje od skarżącego zwrot kosztów sporządzenia odpowiedzi na skargę kasacyjną w wysokości stawki minimalnej określonej w stosowanym odpowiednio § 10 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Min. Sprawiedl. w sprawie opłat za czynności radców prawnych.

[SOP]

[a!]